

Bijlage 1: **Van Herreweghen, H.** (1949a). Een nieuwe lente maar een oud geluid. *De Spectator*, 12 augustus 1949, p. 9.

Een nieuwe lente maar een oud geluid

Dames en heren,

Als er in de paraph[r]aserende titel van deze voordracht over de Lente sprake is, dan bedoel ik daarmee dat ik het hier speciaal over de poëzie der jongeren wil hebben: in de opeenvolging der geslachten betekent de jeugd altijd een nieuwe Lente, ook al is die jeugd misschien al verdord voor ze tot bloei kwam, ook al vertoont die jeugd niet een lentelijke, springwarme levenskracht en levensdrift. Ik bedoel dus helemaal niet dat wie het panorama der hedendaagse poëzie overschouwt, een lentelandschap bewonderen kan. Integendeel.

Ik weet niet of het u zorg geeft, maar het gaat niet goed met de poëzie in Vlaanderen. Ik wens hier niet spreken over de oudere dichters. Hoe weinig er ook zijn, het is in het bestek van deze korte lezing onmogelijk standpunt te nemen tegenover hun werk; men kan de betrekkelijke faam die zij genieten niet verdedigen of aanvallen zonder duidelijk de critiek voor elk hunner te specificeren: de jongeren, althans de jongeren van thans[,] kan men meer in globo behandelen; bijna alle verzen die in hun tijdschriften verschijnen zou men kunnen ondertekenen met de naam van elk van de redacteurs. Zodat het hier meer strekkingen en algemene verschijnselen betreft, dan personen of persoonlijkheden. Hoe zou ik trouwens, nu ik zovele vriendschappelijke gezichten voor mij zie, de mooie dag van een uwer willen bederven?

Door jongeren bedoel ik de dichters die tijdens de bezetting en na de bevrijding aan het woord gekomen zijn. In eigenlijke zin vormen zij geen generatie, zoals Van Nu en Straks, zoals de expressionisten, de Fonteiniers, de Tijdstroom en zelfs de Waterkluis.

Enkelen van hen hebben zich voor het eerst gemanifesteerd in een absurde bloemlezing ten jaren 1942; nadien werd de eerste ernstige poging tot gezamenlijk optreden gedaan bij de opening van het tijdschrift Podium, dat in zekere mate representatief werd toen het verdween. Nadien rezen de tijdschriften op als zwammen; de meeste, zonder betekenis, verdwenen snel, en voor het ogenblik bestaan er bij mijn weten nog drie.

De vraag is: hebben de dichters, die sinds ongeveer 9 jaar aan het woord zijn gekomen, gezamenlijke kenmerken, positieve of negatieve, en kan men dienvolgens van een generatie spreken? De oorlogsgeneratie b.v.?

Al werd een dergelijke vraag totnogtoe over het algemeen ontkennend beantwoord, meen ik dat die kenmerken er inderdaad zijn, al strekken ze ons niet altijd tot eer.

In 1945, in het afscheidswoord bij het verdwijnen van de Spiegel, schreef ik: “Het komt mij inderdaad voor dat het een dode tijd is voor de Vlaamse poëzie. Uit de jongste generatie hebben er tijdens de oorlog enkele namen een niet ongunstige klank verworven, maar na hun debuut zwegen deze dichters volkomen, ofwel bleek uit een paar verzen in tijdschriften dat zij half-was bleven steken. Voor de besten onder hen, van Wilderode, de Haes, van Beeck, hoop ik. Vooral van Wilderode wettigt die hoop. In zijn lang gedicht ‘Ivoor en Brood’, dat in ‘Dietsche Warande en Belfort’ verscheen, komt een hoger bewustzijn, een hogere verantwoordelijkheid tot uiting, die ver uitstijgen boven het klagelijk gemurmel van velen.[”]

“Er is bij de jongste generatie, meen ik, een gebrek aan ‘ziel’, in elk geval aan bezieling. Zij reageert niet, zij ageert niet. Tachtig, Van Nu en Straks, de expressionisten, start[t]en met een scalpendans. Zij hadden het geloof, zij hadden de innerlijke zekerheid dat zij een nieuwe kunst zouden scheppen. De dichters die thans aan het woord komen, schrijven glad en vaardig metrische verzen, maar zij brengen geen nieuw geluid, geen nieuw inzicht in het leven of in de kunst. Men kan aanvoeren dat het niet nodig is al het oude te vergruizelen om iets nieuws te bouwen. Maar degenen die ‘trachten het zo goed te doen als de anderen’, doen het altijd slechter.”

Ik kan die uitspraken ook thans, drie jaar later, nog volledig onderschrijven.

Dat is het geval voor de twee duidelijk onderscheiden richtingen, enerzijds de ‘realistische’ die duidelijk onder invloed staat van Daisne, Jonckheere en Elschot, anderzijds de ‘romantische’ waarin vooral de poëtische taal en sfeer van Tijdstroom- en Vormendichters herkenbaar zijn. Die benamingen ‘realistisch’ en ‘romantisch’ zijn niet gelukkig, want degenen die ik hier als realisten aanduid, zijn over het algemeen zeer romantische naturen, wier verzen echter vaak het kwetsen van hun romantische geaardheid door een desillusioneerende realiteit tot motief hebben.

Nog nadrukkelijker dan in de aangehaalde passage, wens ik in deze algemene beschouwingen uitzondering te maken voor een Anton van Wilderode, de elegische romanticus, die, ook al vernieuwt hij de themata of de taal weinig, zo zuiver en melodieuw-gaaf zijn lyrische droefheid met ingehouden stem uitzingt, dat men vaak verrukt luistert; voor Jos de Haes, de moeilijke en gewrongene, die in een barokke en krampachtige taal nu en dan een gedicht

schrijft dat wel enkel door de ‘happy few’ zal genoten worden, maar die een tragisch levensgevoel op soms hallucinante wijze vertolkt; ook voor Nic van Beeck, met zijn zeer gevoelige woordbehandeling. Van vele jongere dichters als Reninca, Jos Coveliers, Erik van Ruysbeek, Gerard van Elden, Adriaan Magerman, Walter Mets, Lieven Rens, Frank Meyland e.a. las ik ontroerende regels, soms merkwaardige gedichten. Daarvoor ben ik hen dankbaar, meer dan ik het zeggen kan, doch het gaat hier niet over personen, maar over een algemene mentaliteit, over gezamenlijke kenmerken die ik als ziekteverschijnselen herken en die verderfelijk zijn voor een renouveau der poëzie.

Het is inderdaad nog steeds een dode tijd voor de Vlaamse poëzie. Reeds op het einde der bezetting en vooral na de bevrijding hebben een verdoffing en een verlamming het geestelijk en vooral het litterair leven aangegrepen. Als wij de sfeer herdenken of ons trachten te suggereren, waarin voor vijftig, voor vijf en twintig en zelfs nog voor tien jaar werd geschreven en gewerkt, dan is het ons te moede alsof wij leven in een dichte mist, waarin wij ternauwernood nog de stemmen horen van hen die dichtst bij ons staan. De poëzie wordt in het maatschappelijk leven, en vooral in Vlaanderen, steeds meer en meer teruggedreven naar een besloten gebied, een reservaat, zonder verbinding met de buitenwereld. Er is in Vlaanderen sinds tien jaar geen verzenbundel, zelfs geen vers verschenen dat in ruimere kring weerklank heeft gevonden. Er is b.v. geen verzetsgedicht geschreven.

Ik vraag aan geen enkel dichter in het bijzonder dat hij direct zou reageren op het tijdsgebeuren, zelfs op gebeurtenissen als die wij beleefd hebben tijdens de tien laatste jaren. Maar als een ganse generatie-dichters – ik noem er hier de ouderen bij – voortgaat met haar belangstellingsobjecten te verminderen, af te slijpen en [t]e versmallen, terwijl de wereld davert op haar grondvesten en cultuur en beschaving in de smeltkroes worden geworpen, dan is er iets niet in orde met de poëzie. Ik heb niets tegen de enfileurs de perles, maar als er te veel dat ambacht uitoefenen, loopt het mis. De kloof tussen poëzie en leven is door de jongeren niet gedempt. Integendeel.

Onze poëzie is dof geworden, maar ook waar ze nog enige klank bezit is er geen klankbord meer. Dat is een ingewikkelde geschiedenis, en de oorzaken zijn natuurlijk velerlei. Een van de onbetwistbare oorzaken is zeker de materialistische euphorie waarin ons betrekkelijk welvarend land sinds enkele jaren verzinkt. Respect voor ‘chequeboekjes’ maar niet voor verzenboekjes, de mentaliteit der nieuwe rijken, die de nieuwe elite vormen in dit land. Elk idealisme, elke zogezegd nutteloze geestelijke krachtsinspanning is belachelijk en ontierend; een cynische afbraak van hogere levenswaarden, een negatie van de

rechten van de geest, een geblaseerde skepse voor hogere cultuurvormen zijn symptomen van een mentaliteit die deze na-oorlogse tijd verpest. Het zijn, helaas, tevens symptomen van een gedeelte der jongere poëzie. Dat is dan in het ergste geval. Maar overigens is dat de oorzaak van een verdoffing van de ganse poëtische sfeer van deze tijd. De stem der dichters heeft geen echo meer; zij zijn aangetast door deze algemene geestelijke inertie, door dat gevoel van onmacht en lusteloosheid. Er is, schreef ik, een gebrek aan ziel, in elk geval aan bezieling. Hoevele gedichten, mat en slordig van rythme, zijn geen pointillistische anecdotiek op quasi cynische of geblaseerde toon? Zelfs niet het echte, bittere cynisme, dat engageert de dichter te veel. En vooral geen engagement!

Gloed, bezieling, kracht. In welk gedicht van de jongeren vinden we die elementaire poëtische vonk? Ik weet het wel, vaak genoeg is er eenvoudig geen kwaliteit, geen essentie, geen peil. Maar zelfs waar bepaald talent aanwezig is, klinkt de huidige poëzie dof. Het is haar eerst en grondigst tekort. Het geluid der jongeren, dat verrassend en vurig zou moeten opklinken, is zo mat dat het zelfs niet gehoord wordt. Het lot van deze generatie, die vroeg mizerie en onderdrukking zag, en opgejaagd werd door de Duitsers, is tragisch geweest, maar geen protest, geen indrukwekkende vloek, geen indrukwekkende klacht stijgt op. De jongeren zetten zich niet volledig in in hun vers, hun poëzie stroomt niet vol met hun persoonlijkheid, zij zijn bang van te tonen dat het hun volledige en bittere ernst is.

Als het hun geen ernst is, dan is ieder woord critiek overbodig. Maar waarschijnlijk is het slechts een mode, een modieuze houding, een verslapping van het poëtisch levensbesef, dat als een besmettelijke kwaal zovelen heeft aangegrepen. En dan moet het mogelijk zijn die geest te revolutionneren.

Die geest is het over het algemeen zo passief, dat de vele jongeren slechts de echo zijn van de stem der voorgaande generaties. Niet alleen geestelijk maar ook vormelijk lopen zij eenvoudig in het spoor. Hoevele gedichten zijn geen aaneenrijgen van quasi-poëtische cliché-woorden, die een jargon vormen dat voor de niet-ingewijde, en misschien nog meest voor de 'ingewijde' loutere klink-klank en nonsens is? Het ware al te gemakkelijk hier met dergelijke gemeenplaatsen een 'gedicht' samen te flansen dat men ook in jongerentijdschriften zou kunnen terugvinden.

Buiten de dichterskringen zelf, zijn er wellicht geen twintig mensen in Vlaanderen die de productie der jongere poëzie volgen. Het is lachwekkend, maar begrijpelijk. De poging om de fatale kringloop van inertie en bloedeloosheid te doorbreken, moet natuurlijk van de dichters zelf uitgaan. Zolang zij, in een

chaotische tijd als deze, uitsluitend op het steeds meer beperkt en afgesloten gebied voor het huidige poëtisch reservaat zullen blijven, zal de belangstelling voor, en de betekenis van de huidige poëtische productie niet groter worden.

Verruiming van de poëtische belangstelling, du[s] van de themata, dus van het poëtisch en geestelijk levensbesef, en een vollediger, roekelozer inzet van de persoonlijkheid, zonder het dilettantistisch spel dat de dichter niet engageert en dus de lezer ook niet aangrijpen en zelfs niet boeien kan, dat zijn de moeilijke maar enige remedies opdat onze generatie voor onze tijd en in de litteraire historie gestalte zou krijgen.

De dichter moet zich uitspreken in de problemen van de moderne tijd en van de moderne mens; hij moet formules en verstarringen, geestelijke en formele, doorbreken en trachten woorden te spreken die niet klinken als de uitstervende echo's van voorgaande generaties, maar zinrijke en persoonlijke strofen, waarin hijzelf leeft, hoopt, gelooft en liefheeft met gans zijn wezen. Dan zal men naar hem luisteren.

(Tekst van een lezing gehouden op 30 Juli 1949 op de Vlaamse Poëziedagen te Merendree.)

